

A polgári törvénykezés elvei.

(Folytatás.)

(Csatskó Imrétől.)

95. Ha nem is fordul elő oly eset, melyben az állam *közvetlenül* érintetik (l. 86-ik pt.), hanem érintetnek *közvetlenül* az illető *peres felek*; mégis tagadhatatlan, hogy a polgári törvénykezésnél az állam is, mintegy egész tetsületérdekelve van, különösen: minden per által a kérdésbevont jognak háborítlan *használhatása* s az arról szabad intézkedés akadályoztatik, annyiban is, a mennyiben a kétségbe vont jognak és ennek megfelelő vagyonnak előleges *biztosításáról* kell az államnak gondoskodni a végett, hogy az ily kétséges jogot az *ellenfélnek birtokába* juttatni lehessen, ha az ítélet által az ő sajátjának lenni mondatott ki. Az ily biztosítás az által, hogy a birtokosnak szabad rendelkezését korlátozza, már maga is az illető vagyon körüli *hitelt* megrontja; de megrontja azt a per befejeztéig fenmaradó *jogbizonytalanság* is. Az államnak pedig igen nagy érdekében áll, a *vagyonhitelt* fentartani.

96. Tagadhatatlan továbbá az, hogy a perek nem eszközök az ugyanegy állam tagjai, mint perlekedő felek között a *jó egyetértést*, a kölcsönös segédkezései hajlamot előmozdítani, mik pedig *hathatós eszközök* lehetnek az állami közös céloknak előmozdítására; sőt inkább a perek a peres felek között *ellenségeskedést*, kölcsönös károsításra és megrontásra törekvő szándékot szoknak előidézni, mely gonosz indulatok nem szorítkoznak aztán a perlekedő felekre magukra, hanem azoknak *családjaira is*, hosszu évek során károsan kihatni szoknak.

97. Tagadhatatlan az is, hogy a perek az államnak, a *biróságok felállítására*,

szervezése, a bírósági tagok ellátása miatt *költséget* okoznak, mely költség, ide számítva a perek folytatására s elintézésére fordított költséget is, tekintve azoknak *közvetlen hatásukat*, valami *nem természetűnek*, meddőnek (inproductivnak) mutatkoznak. Kétséget alig szenved, hogy ily költségeket az államnak javára *gyümölcsözőbben* lehetne felhasználni. Minthogy pedig az említett költségek annál *nagyobb mérvben* mutatkoznak, minél nagyobb számmal vannak az államban a perek, a perek kisebb számával pedig a költségek is kevesbednek: tagadhatlan, miszerint az állam a folyamatban levő pereknek *száma* által nagyon is érdekeltetik, s ennél fogva *főszabályként* szolgál: az állam részéről úgy intézkedni, miszerint a perek az államban a lehető *legkisebb számmal* legyenek, és az elkerülhetlenek a lehetséges *legrövidebb idő* alatt véget érjenek, s így legkevesebb idő és költség veszteséget okozzanak.*)

98. A polgári törvénykezésnél az állam *érdekét* tekintve, különösen a következő *mozzanatokra*, mint irányadóakra kell figyelemmel lenni: 1) hogy a *magánosok* az állami főhatalom közbejötté nélkül jogaiknak biztosítására *elégtelenek*; 2) hogy a polgári törvénykezésnek *főczélja*: a pontos, gyors és olcsó (a legnagyobb idő- és költségkíméllettel járó) jogkiszolgáltatás; 3) hogy az állam is mindenekelőtt az *enyhébb eszközöket* alkalmazza, és csak akkor folyamodjék szigoruabbakhoz, ha azok nem elegendők.**)

*) Osterloh: U. o. I. 33-ik §. Bayer: U. o. 20. l.

**) Osterloh: U. o. I. 22-ik §. Mittermaier: U. o. I. 1. l.

99. Az első mozzanatot illetőleg, mik amaz *akadályok*, melyek elvonva az állami főhatalomtól, a magánosok közt a jogbiztonságot lehetlenítik, már fent előadatott (l. 15-ik köv. pt.). Az állami főhatalomnak ebbeli cselekvőségét ama *szabály* határozza meg, miszerint: az állami főhatalomnak cselekvősége általában *csak arra terjedjen ki*, mit a magánosok, akár egyenkint, akár egyesülve, az állami főhatalom közbenjárása nélkül *kieszközölni*, létesíteni *nem képesek*; vagyis: az állami főhatalom intézkedéseivel a magánosok szabad cselekvőségét csak oly mértékben korlátozza, a melyben az *elkerülhetlenül* szükséges. *)

100. A perek elintézése körül mutatózó és a peres felek által el nem mellőzhető akadály az, hogy az állami főhatalom intézkedéseitől elvonva *nincsen bíróság*, melynek hatóságát, mint a perlekedőket kötelezőt, ezek *elismerni* tartoznának. Az állami főhatalom tehát e tekintetből úgy intézkedjék, miszerint kötelező *birói hatalommal* felruházott egyének az államban létezzenek. De e mellett a magános perlekedőknek ama *jogát*, mely szerint a köztök támadt peres ügynek elintézését *választott bíróságra* bizzák, a közbiztonság tekintetéből megszüntetni nem szükség, sőt inkább azt az államban is *fentartani* eszélyes; mert a választott bíróság a magánosok kétségtelen jogának: „tulajdonjogaikról szabadon intézkedni“ és a választott bíróság iránti *bizalomnak* folyománya. Ne hogy azonban a választott bíróságnak eljárása haszontalanná váljék, szükséges alkotott törvényekben a választott bíróságnak *hatóságát* akként körülírni és annak eljárását szabályozni, miszerint, ha a választott bíróság a törvény értelmében (minden önkény kirekesztésé-

vel) eljár, ily eljárásának alapján hozott határozata, az öt választott peres felek irányában *kötelező erővel* birjon, s az, ha az illető felek annak magukat alávetni nem akarnák, az *állami hatalom* közbejöttével is végrehajtassék. *)

101. Az ily törvényes intézkedés nélkül, a választott bíróság részéről az egyik vagy másik peres fél kárára gyakorolható *önkénynek* szabad tér engedtetik; a lelkiismeretesen eljáró választott bíróságnak kötelező hatósága pedig a peres feleknek önkényétől *függővé* tétetik; ellenben az ily intézkedés által a választott bíróság törvényszerinti eljárásának *üdvös siker* szerzetetik, megszűnván az egyedül csak időt és költséget vesztegető intézmény lenni.

102. Az, hogy a peres felek a köztök támadt peres kérdéseknek eldöntése végett szerződésileg bíróságot *választanak*, a ritkább esetekhez számítható; nehogy tehát a perlekedő felek bíróság nélkül maradjanak, szükséges az állam részéről úgy intézkedni, miszerint *elegendő számú* bíróságok legyenek. A bíróságoknak felállításánál továbbá figyelembe kell venni az előforduló *jogügyeknek különféleségét*, a mennyiben azok egymástól lényegökben különböznek, és elintézhetősökre ugynevezett szakismereteket igényelnek, mint *például*: a bányauzlet, kereskedelem körüli jogügyek. E szerint kell a bíróságokat *osztályozni*, azoknak illetőségét körülírni és minden osztályban az elintézendő ügyek számához képest azok számát is meghatározni. Nem volna azonban a bíróságok szervezeténél a törvénykezés céljának elég téve, ha azok *aránylag* elegendő számmal ugyan, de egy kis területre szorítva állítatnának fel; hanem a bíróságokat egyszersmind a népességet és az előforduló

*) *Dresch*: NR. 34. §.

*) *Kautz*: Politika 64-ik §. 396-ik lap; *Mittermaier*: U. o. I. 10-ik l.

illető jogügyek számát tekintve, az állam területén úgy kell elhelyezni, hogy a perlekedő felek a bíróságoknak eljárását minél kevesebb idő és költség vesztéssel igénybe vehessék. *)

103. De miután a bíróságoknak, hogy úgy mondani szabad legyen, *anyagiszervezete*, ha az magában legtökéletesebb is, csak akkor fog magas céljának megfelelni, ha az *alkalmas szellemi erők* által fog mozgásba hozatni; mellőzhetlen kellék a törvénykezés céljának létesítésére az, hogy a bírósághoz, az előfordulandó jogügyeknek elintézésé végett *alkalmas egyének* alkalmaztassanak, kik nélkül a legjobban szervezett bírósági alkotmány is, mintegy holt, és céljának meg nem felelő gépezet maradand. **)

104. S minthogy a peres feleknek megnyugtatására szolgál, ha ügyök több bíróság által vizsgáltatik meg, az állami főhatalom köréhez tartozik a fokozatos bíróságokat, és különösen azt, hogy hány (2 vagy 3) foku bíróságok legyenek, valamint azoknak egymáshoz viszonyát meghatározni ***) . A bírósági tagoknak minőségéről, számáról, ellátásáról, függetlenségéről; a fokozatos bíróságoknak számáról s alárendeltségéről: L. értekezésemet a Sürgönynek 1865-ik szeptemberhó 8 ik és 10-ik számaiban.

105. Miután a bíróságok kellőleg szervezve, létesítve, s azoknak illetősége, az alsóbb bíróságoknak a felsőbbekhez viszonya szabályozva van a végre, hogy a bíróságok előtti eljárásnál követendők iránt minden kétség lehetőleg elháríttassék: szükséges a

*) Mohl: Encyclopädie 99-ik §. 2) 658. I. Mittermaier: U. o. II. 18. 2.

**) Osterloh: U. o. I. 49. 52. §.

***) A németországi szövetségben három foku bíróságok léteznek l. Linde: U. o. 64. 77. §§. Bayer: U. o. 19. I. Franciaországban csak két fokozatu bíróságok vannak Frey: U. o. 41. I.

polgári perrendtartás szabályait megállapítani; mely működésnél *irányadó elvül* tekintendő az, hogy a polgári perrendtartásnak szabályai *elidegeníthető* jogokat tárgyaznak, hogy a polgári perrendtartásnak is, valamint az egész polgári törvénykezésnek, *czélja* a pontos, azaz: jogos, gyors és olcsó jogki szolgáltatás; minélfogva a polgári perrendtartásnál csak *oly eszközök* és eljárási módok alkalmasandók, melyek az említett célnak elnyerésére *alkalmasok és szükségesek* *)

106. Ha a polgári perrendtartás céljának elnyerésére több alkalmas eszközök és módok mutatkoznak, akkor az *eszély* (politika) dolga, azok közül azt választani és alkalmazni, mely a fenforgó körülmények szerint *legczélszerűbbnek* látszik. *Mellőzendők* egyedül az oly eszközök és eljárási módok, melyek a polgári törvénykezés és perrendtartás céljának elnyerésére *alkalmatlanok*, vagy talán azt egyenesen akadályozók is. **)

107. Minthogy (l. a 98-ik pt.) a polgári törvénykezésnél az államnak is előbb az *enyhébb* eszközöket és eljárási módokat kell használnia, és csak akkor szabad a szigorubbakhoz folyamodnia, ha amazok nem elegendők: következik *célszerűsége* az oly *intézkedésnek*, mely szerint, mielőtt a peres felek a rendes bírósághoz folyamodnak, s a pert megkezdjék, a vitás kérdésnek *elintézésé* per nélkül, *egyeztetés* útján, *békebirák*, vagy a rendes birák által megkísértessék. Azonban a peres feleket arra *kötelezni*, hogy mielőtt az illető bíróságot a perbeli teendőkre felszólítják, a *békebiróság*, vagy a rendes bíróság

*) Mohl: Encyclopädie 99-ik §. 2. c. 659-ik lap; Kautz: Politika 64-ik §. 397-ik lap; Bayer: U. o. I. §. Mittermaier: U. o. I. 2. I.

**) Kautz: Politika, 382-ik lap.

előtt a békés kiegyezkedést megkísértésék, — alig volna sikeres intézkedés. *)

108. Az államnak é:deke is azt kívánván, hogy a *valódi jogok* biztosak és háborítlanok legyenek, ez pedig bizonyosabban elérhető ott, hol a *peres jognak* pontos kijelölése és a kellő bizonyítékoknak előhozatala nem egyedül a peres feleknek *önkényére* bízatik, mert ezek a perlekedőknek *önkényére* hagyatván, megtörténhetnék, miszerint az *alaki jog* eltávozó legyen az anyagi jogtól; nem fog tehát az állam *jogtalanul* s a polgári perrendtartás céljával ellenkezőleg cselekedni, ha a *biróságnak* a perek lefolyta közben, különösen a felperes követelésének pontos meghatározásánál és az ennek igazolására szolgálható bizonyítékok előadásánál *oly befolyást* enged, miszerint a perlekedők közt fenlevő jogviszonyokkal megegyezőleg mondathassék ki, valjon a felek közt mi jogos, azaz: hogy a bíróság részéről *alakilag* az nyilvánításék jogosnak, mi *anyagilag* is az. Ily eljárás mellett eleje vétethetik minden *további* kétségnek, és ismétli perpatvarra szolgálható oknak; a tapasztalás azt tanusítván, hogy, ha a perek nem az anyagi jog, vagyis: nem a perlekedők közt *valódiilag fenálló* jogviszonyok, és az érvényben levő anyagi törvények szerint döntetnek el, ez *új perre* székott okot s alkalmat nyujtani. **)

109. Midőn valakinek joga megtagadtatik, az illető joggal bírónak *önkényétől* függ jogának védelme végett a bírósághoz folyamodni és annak tevékenységét igénybe venni, s ily folyamodás nélkül a magán elidegeníthető jogoknak körébe a bíróság részéről *hivatalból* avatkozni, sértő tolakodásnak

tekintethetik (l. az 52. pt.). Ez szabályként áll, az olyaknál, kik jogaik védelmezésére megkivántató mind természeti, mind törvényes *kellékekkel* bírnak. De vannak az államban olyanok, kik az ily kellékekkel ellátva nincsenek részint *elmebeli* hiány miatt, mint a kiskorúak, elmebetegek, részint a vagyonfeletti czélszerű *intézkedhetés* hiánya miatt, mit a pazarlók; és miután az államban, az ilyeknek és az azokkal közelebb jogviszonyban állóknak jogai is biztosítandók: *czélszerűleg* cselekszik az állam, ha az olyaknak, kik maguk jogaikat fentartani czélszerűleg gyakorolni nem képesek, jogai védelméről általában, és különösen pernek esetében a bíróság előtt gondoskodik, és közös védőül ilyeket érdeklő perekben az *állam- vagy köztisztviselő* rendeltetik, vagy mindenegyeseleforduló esetben az illető hatóság által *gondnok* (Curator ad actum) neveztetik. *)

110. Vannak az állam tagjai között *oly jogviszonyok*, melyeket, és az azokból származott jogokat és jogkötelezettségeket *megvédeni* s épségben fentartani, az államnak különös *érdekében* fekszik. Ilyek a *házastársak*, a *szülők* és *gyermek*ek, gazda- és szolgaszemélyzet közti jogviszonyok, melyeknek további fentartását, vagy megszüntetését egyedül az ily viszonyokban *élőkre bízni*, közvetlenül a házassági köteléknek fontosságára, a gyermekeknek nevelésére és házi, családi rendre nézve, közvetve pedig az államra nézve *káros eredményű* lehetne. Vannak továbbá az államban *közczélú intézetek*, mint például: különféle jótékonyági, a köznevelés előmozdítására szolgáló intézetek, miknek fentartása, rendeltetésök szerinti működése, jogaiknak védelme az államnak *különös érdekében* van. Nem

*) Kautz: Politika, 64-ik lap; Mittermaier: U. o. I. 6. 163. köv. II. 25. lap; Dresch: NR. 91. §. 2.

**) Linde: U. o. 143. 164. köv. §§. Bayer: U. o. 34. lap; Dresch: U. o. 93. §. IV.

*) Schuster: U. o. 44-ik lap; Linde: U. o. 114. §. Bayer: U. o. 34. 60. 2.

tagadhatni meg tehát az államnak abbeli jogát, miszerint az említett és hasonló jogviszonyoknak és intézeteknek védelmére, a mennyiben az ő érdeke is fenforog, czélszerűleg intézkedhessék, és a kétségbevont jogoknak védelme ne egyedül a perlekedő magános feleknek önkényére hagyassék; hanem a közérdeknek védelme tekintetéből a perben résztveendő közvédő, állam- v. tiszti ügyész, rendeltessék.*)

111. A 106-ik ptban van megemlítve ama főszabály, mely szerint, ha a polgári törvénykezés czéljának elnyerhetésére több eszközök és eljárási módok mutatkoznak, ezek közül az államban azt kell választani, mely az említett czélnek jobban megfelel. A polgári törvénykezés szabályozásánál mindenek-

*) Mohl: U. o. 33-ik §. 2) 249-ik lap.

előtt figyelembe veendő az oly eljárási módok, melyeknek el- vagy nem fogadásától az egész polgári törvénykezésnek szerkezete függ, és melyek ebben lényeges különbséget okozhatnak. Ily eljárási módok az egyes vagy testületi bíróság előtti (Einzeln- oder Collegial-Gerichte), a tárgyaló vagy kutató (Verhandlungs- oder Untersuchungs-maxime) elv szerint, a szó vagy írásbeli, a nyilvános vagy titkos eljárás, melyekben a polgári törvénykezés szabályozásánál egymástól eltérő intézkedéseket igényelhetnek, mindenekelött tehát megállapítandó az, valjon az említett eljárási módok közül, melyik fogadtatik el a polgári perrendtartásnál, illetőleg törvénykezésnél alapul és irányadóul.

(Folytatása következik.)

Élet- és becsületdíj.

(**) Azon korban, mely az előbbi időkből ránk maradt törvények átalakításához s a jelen szükségleteinek megfelelő rendszeres törvénykönyvszerkesztéséhez utat nyitott: időszerűnek látjuk oly kérdésekről emlékezni, melyekre törvényeink léteznek ugyan, de a mai felfogásnak meg nem felelők; melyekkel ennél fogva egy új polgári törvénykönyvben nem örömetst találkoznánk.

Bizonyos díjakat értünk, melyeket a törvény bíróságul rendel fizetni az elrabolt életért vagy megsértett becsületért. A „Jogtudományi Közlöny“ programjának vélünk eleget tenni, ha a codificationalis előkészületekhez egy csekély adalékkal járulunk azon szempontok kimutatásával, melyekből ez avult intézmények meg- és illetőleg elítélendők.

Egyike ez intézményeknek a vérdíj.

A természet, mely az embernek mindenben tanítója volt, törvényeit mindenkor a legegyszerűbb alapokra fekteti s mindenre egyiránt kiterjeszti, a nélkül, hogy azoktól eltérést valaha valakinek engedne. A természet ezen elvét követve, a törvényhozásnak is abban áll legfontosabb feladata, hogy a társadalmi viszonyokat szabályozó törvényekben, mennyire csak lehetséges, egyszerűsége törekedjék, a jogszolgáltatást lehető legtágasabb, legáltalánosabb alapokra fektesse, azt a társadalom minden osztályaira egyiránt kiterjeszse, végre a törvényt a haladó kor-szellemmel illő arányba hozza.

Az emberi nem fejlődésének s a népek művelődési történetének szemlélete azon tapasztalásra vezet, hogy a mily arányban haladnak a népek a művelt-